

Тема: *Розвиток зв'язного мовлення. Стислий переказ тексту на професійну тему із творчим завданням.*

Мета: удосконалювати вміння визначати тему, головну думку тексту та його стильову приналежність, поглиблювати навички стисло переказувати текст на професійну тематику зі зближенням стильових вимог; розвивати слухову пам'ять, логічне мислення, усне й писемне мовлення; збагачувати словниковий запас учнів, виховувати любов до природи.

Обладнання: підручник, текст для переказу.

Тип уроку: розвиток комунікативних умінь

Хід уроку

I. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ

Перевірка домашнього завдання.

Бесіда.

- Ким ви мрієте стати після закінчення ніколи?
- Які шкільні дисципліни вам необхідні для вступу до вищого навчального закладу?
- Чи готуетесь ви якимось до своєї майбутньої професійної діяльності?
- Якщо так, то яким чином?
- Що вивчає ентомологія?

— Які цікаві факти із життя комах вам відомі?

II. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Проблемне запитання.

— Навіщо нам потрібні вміння переказувати тексти на професійну тему?

IV. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Читання тексту для переказу вчителем*.

ЕНТОМОЛОГІЯ — НАУКА ПРО КОМАХ

Ентомологи стоять на сторожі найціннішого і найпрекраснішого — природи, частинкою якої є людина.

Наука про комах досить молода — в усякому разі, цікаві відкриття зроблено недавно, а найцікавіших ще немає взагалі. Та вже тепер перед ентомологами постало стільки питань, треба вирішити стільки проблем, що наука ця змушена розділитися на кілька «відгалужень»: з'явилися лісова ентомологія, яка вивчає значення комах у житті лісу, сільськогосподарська, що визначає роль і місце комах у сільському господарстві, медична ентомологія.

А нині до роботи ентомологів приєднуються хіміки, фізики, конструктори, фізіологи, інженери. І ще багато навіть зовсім далеких від ентомології людей починають цікавитися комахами. Це не дивно: адже ентомологи роблять відкриття, які геть виходять за межі цієї науки. Так, вони виявили, що комахи мають надчутливі «носи».

Запах у житті комах відіграє величезну роль — не маючи таких чутливих «носів», вони не могли б продовжувати свого роду, чимало їх

загинуло б від голоду. Наприклад, усім відоме сонечко прилітає за кілька кілометрів туди, де скупчується попелиця; жуки-могильники, відчувши запах, також повзуть здалеку туди, де знаходиться їжа.

Запах допомагає комахам знаходити їжу не лише для себе (адже за запахом шукають собі поживу й чимало інших живих істот, у тому числі й комахи, які живляться рослинами), а й для свого потомства: «нюхом» визначають, чи годиться для їжі майбутній гусениці або личинці та чи інша рослина, чи варто відкласти на неї яйця. Запахом комахи, повідомляють одна одній про знайдену їжу — досить поспостерігати за мухою, яка знайшла в кімнаті їжу, щоб це зрозуміти. Муха влітає у відчинене вікно, і невдовзі в кімнаті вже повно мух — перша повідомила решті запахом, точніше — пахучим сигналом, який можна визначити приблизно так: «За мною! Є їжа!» Це ми ще можемо побачити, але інший дивний мупіин «фокус» уже ні, власне, побачимо лише його початок: муха пробує їжу не хоботком, а... лапкою. Наступить нею на крихку або торкне крапельку рідини — і цього їй досить. Ентомологи витратили багато зусиль і часу, щоб зрозуміти, що саме «пізнає» муха, наступаючи лапкою на їжу. І от з'ясувалося, що на лапці в неї справжня хімічна лабораторія, яка миттю робить аналіз їжі, визначає її їстівність. Для цього мусі не треба ні реактивів, ні приладів, мить — і аналіз зроблено.

За запахом комахи впізнають своїх і чужих — це стосується, наприклад, мурашок; запахи вказують дорогу, з допомогою запахів комахи оголошують тривогу і взагалі «розмовляють» — спілкуються одне з одним. Учені вже знають кільканадцять «інформаційних» запахів у мурашок і припускають, що їх значно більше.

Не менш дивна, ніж мова запахів, і мова звуків. Звуками комахи користуються так само широко, як і запахами. І так само незвичні, як «носи», їхні вуха. Так, у коника «вухо» розташоване на нозі — вузька й досить довга щілина. З погляду фізіолога це вухо збудоване дуже примітивно, а з погляду фізика — це незбагненний за своєю надмірною чутливістю апарат. Коник, який сидить на травинці десь під Києвом, може сприймати підземні поштовхи, що відбуваються в Японії.

Очі в комах також унікальні. Нині відомо, що їх не пара, як видається спочатку, а сотні і навіть тисячі: кожна пара очей у комах, яку ми бачимо, насправді складається з багатьох очок-оматидів. Одні комахи короткозорі, інші добре бачать удалину, одні не розрізняють кольорів, інші мають кольоровий зір; ще інші частиною очок здатні відчувати лише темні й світлі тони, частиною — розрізняти кольори. Деякі комахи здатні й удень бачити зоряне небо, є й такі, що бачать ультрафіолетові промені, яких не сприймає людське око.

Найдужчі у світі тварини — це комахи звичайно, щодо своєї величини). Так, наприклад, слон піднімає вантаж, що дорівнює 30-50 процентам його власної ваги, кінь — 50-80 і приблизно стільки ж — людина. Бабка здатна підняти вагу в 10 разів більшу, ніж важить сама, хрущ — у 24 рази, мурашка тягне ношу в 52, а щипавка — 100 разів важчу за себе. Жуки взагалі багатирі:

гнойовики (залежно від виду) можуть тягнути вантаж у 1460 і навіть у 4210 разів більший, ніж їхня власна вага.

Комахи й стрибуни незвичайні — деякі здатні стрибати у висоту і довжину також у сотні разів більші, ніж власний «зріст».

І, нарешті, найбільш приголомшлива загадка комах — їхні міжконтинентальні перельоти. Здається неймовірним, що маленька комашина з її слабенькими крильцями здійснює тисячокілометрові мандри. Як, яким чином? Незбагненно. Звідки у комах така сила, звідки вони беруть «пальне» і як саме їхні крихітні, здавалося б, слабкі крильця витримують таке навантаження? Зовсім не вкладається в голову, як комахи знаходять дорогу, наприклад, із Підмосков'я до Африки. Вони якось «уміють» враховувати вітер, мають якісь «прилади», що допомагають їм коригувати політ, щоразу враховують силу вітру. Що їх веде, що допомагає в польоті? Сонце? Місяць? Теплове чи магнітне випромінювання, ще не пізнане людьми, але яким уже давно користуються комахи?

І ще тисячі й тисячі запитань: як літає хрущ — адже справжня сила його «мотора» не могла б підняти в повітря цю комаху. А проте не лише підіймає, а й допомагає жукові чудово літати, дуже добре маневрувати. І не випадково в одному конструкторському бюро висить жартівливий, але справедливий плакат: «Хрущ літає, порушуючи всі закони аеродинаміки. Але він не знає про це і спокійнісінько літає собі далі».

А муха порушує всі закони земного тяжіння. Досить довго вважали, що вона ходить по стелі або по стінці, чіпляючись кігтками за нерівності або, в крайньому разі, тримається з допомогою присосків. Однак останні дослідження показали, що ні кігтиків, ні присосків у неї немає. То як же тримається муха? Незрозуміло.

А чому південноамериканський жук-бомбардир, «розжарюючись» під час пострілу до 100 градусів, не «зварить» сам себе? Теж загадка.

Як, чому, яким чином — сотні й тисячі запитань ставлять люди комахам. І на багато які з них відповіді поки що такі: невідомо, незрозуміло, незбагненно.

(900 сл.)

За Ю Дмитрієвим)

Бесіда.

— Які враження викликав у вас прослуханий текст?

— Визначте тему та головну думку висловлювання.

Робота над стилістичним аналізом тексту.

1. Визначення комунікативної мети та адресатів.
2. Загальна характеристика тексту: образність / її відсутність; емоційність / неемоційність.
3. Визначення мовних засобів, які складають особливості стилю.
4. Висновок щодо належності тексту до певного стилю.

Колективне складання плану

Ознайомлення учнів із творчим завданням.

Висловіть власне ставлення до прочитаного, продовжіть текст роздумом про те, які знання необхідні молодій людині, котра прагне пов'язати

своє життя з вивченням природи та її захистом.

Повторне читання вчителем тексту

Самостійна робота над переказом у чернетках.

Редагування написаного.

Написання учнями переказу

V. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Інтерактивна вправа «Мікрофон».

— Сьогодні на уроці я дізнався (дізналась)...

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Підготувати цікавий матеріал про відкриття (біологів, географів, фізиків)

